

Bezoekadres De Blomboogerd 1, 4003 BX Tiel
Postadres Postbus 599, 4000 AN Tiel
T (0344) 64 90 90 **F** (0344) 64 90 99
E info@wsrl.nl **I** www.waterschaprivierenland.nl
Bank IBAN NL93 NWAB 0636 7572 69
BIC NWABNL2G

Beantwoording op vragen Provincie Gelderland

Aan: [REDACTED], Provincie Gelderland
Van: [REDACTED], uitvoerend ecooloog Waterschap Rivierenland
Datum: 12 november 2024
Onderwerp: Reactie WSRL op vragen Provincie Gelderland betreffende project klimaatbuffers Maas en Waal - locatie 1 (Veesteeg – Beneden Leeuwen, zaaknummer: 2024-010361 ([REDACTED])).

In deze reactie wordt ingegaan op het verzoek tot leveren nadere gegevens en beantwoording nadere vragen bij de aanvraag Omgevings-vergunning Flora en Fauna activiteit met betrekking tot de poelkikker.

Werkzaamheden en planning
Provincie: De geplande startdatum van de werkzaamheden en gewenste ingangsdatum voor de vergunning zijn verlopen. Dit werpt de vraag op of de werkzaamheden nog buiten de kwetsbare perioden van poelkikker en broedvogels kunnen worden afgerond en of uiterlijk half maart 2025 haalbaar is. Zie ook het volgende punt. Kunt u aangeven wat uw huidige planning en de gewenste ingangsdatum is?
WSRL: <i>Huidige planning is het werk uit te voeren van 15-10-2024 tot 01-03-2025, zoals aangegeven in de aanvraag, dit is natuurlijk niet meer mogelijk. De minst kwetsbare periode voor werken op het land is van half april tot half oktober. We zorgen daarom klaar te zijn voor half oktober. Aan/ in bestaande watergangen wordt niet of nauwelijks gewerkt. Op de locatie waar de poelkikker is aangetroffen helemaal niet. Er worden alleen in de oever aan de zuidkant van het plangebied verbindingen gemaakt met de bestaande watergang. Omdat er ook rekening zal worden gehouden met broedvogels en kleine marterachtigen en kikkers op het land, zal pas na 1 november 2025 worden gestart. Uitvoering dus tussen 1 november 2025 en 1 maart 2026.</i>

Provincie: Bij de werkzaamheden staat dat de watergangen of de middelste watergang worden verbonden met de watergangen ten oosten en zuiden van het gebied. Later in het projectplan wordt genoemd dat watergangen ongemoeid blijven. Kunnen jullie toelichten wat er precies gebeurt met de watergangen? Welke watergangen worden verbonden en op welke wijze?
WSRL: <i>De smalle nieuwe greppelsloten die van noord naar zuid komen te lopen worden verbonden met de relatief grote watergang die aan de zuidkant van het plangebied loopt in oost westelijke richting. Daarbij worden eerst de greppels gegraven en pas op het laatste moment wordt een klein deel van de oever ter hoogte van elke greppel verwijderd. Andere werkzaamheden in de bestaande watergangen zijn er niet.</i>

Provincie:
We ontvangen graag toelichting over de momenten van maaien en frezen, het vervoer naar de verzamelplaats en de aanleg van de broeihopen.
WSRL:
<i>Maaien en frezen zal conform het contract worden uitgevoerd waarbij de greppels zullen moeten worden geschoond of gemaaid op het moment dat eventuele poelkikkers zich op het land of in winterrustplaatsen bevinden, dus na 1 november. Het maaien en frezen is om de te ontgraven grond wat homogeen te maken en dat er geen grote lappen gras in zitten. Het voorbereidend werk om locatie gereed te maken voor realisatie gebeurt onder ecologische begeleiding. Het maaisel zal (na uitlekken) meteen worden afgevoerd. De aanleg van broeihopen/marterhopen zal plaatsvinden door eerst met grove takken een basis te maken, dit af te dekken met dunnere takken en tenslotte af te dekken met fijn materiaal en hooi of gras.</i>

Quickscan en nader onderzoek
Provincie:
In de quickscan staat dat kleine marterachtigen niet kunnen worden uitgesloten. Er wordt voorgesteld om compensatie middels 70-100m heggen en werken buiten de periode 15 maart – september te realiseren. Dit suggereert dat het plangebied belangrijke functies heeft voor kleine marterachtigen, wat mogelijk wijst op een vergunningplicht voor deze soorten. Wat is de reden dat dit niet in het vervolg is verwerkt? Graag ontvangen wij hierop een toelichting. Gaat er bijvoorbeeld geen essentieel foerageergebied van kleine marterachtigen verloren bij de beoogde ontwikkeling?
WSRL:
<i>Kleine marterachtigen kunnen met name voorkomen in en rond de centrale heg. Grotere holen (van bv konijnen) zijn niet aangetroffen in de heg. Verblijfplaatsen van hermelijn, bunzing of steenmarter zijn daarom niet waarschijnlijk daar. Het behouden van de heg was tijdens de Quickscan nog niet zeker maar deze heg is echter vanwege de niet volledig uit te sluiten aanwezigheid van marters bewust intact gelaten en verder zullen er takkenhopen op enkele locaties worden aangelegd als extra verblijfplaatsen voor kleine marters. In de ontwerp-tekening worden dit broeihopen genoemd. Door bovendien het huidige gebied dat momenteel bestaat uit alleen (begrasd) weiland/maisland en pompoenveld zo in te richten met ondiepe greppels dat het gevarieerder en natter wordt en zo meer voedsel (zoals vogels, hazen, konijnen, woelratten, muizen, amfibieën) gaat bieden voor (kleine) marters, is er geen sprake van een achteruitgang maar juist een sterke verbetering van het leefgebied. Als er al een sprake is van een essentieel foerageergebied dan wordt dit alleen maar vele malen versterkt door de aanleg van deze natuurlijke waterberging. In het weiland is er alleen sprake van woelmuizen en mogelijk maximaal 1 territorium van wezel. Hermelijn en bunzing worden in het weiland niet verwacht, aangezien die grotere prooidieren ontbreken. Door uit te gaan van worst case 1 territorium van de wezel en ruimschoots het leefgebied te verbeteren voor meerdere martersoorten is er per saldo geen sprake van aantasting van het leefgebied, maar een verbetering en een positieve SVI van meerdere kleine martersoorten. Ten slotte wordt gewerkt buiten het voortplantingsseizoen van kleine marters (buiten 1 maart -1 sept.).</i>

Provincie:

Volgend uit de bronnenstudie in de quickscan kunnen we concluderen dat het plangebied mogelijk overlapt met een territorium van steenuil of torenvalk. Hoe is uitgesloten dat territoria van deze soorten aanwezig zijn en negatieve effecten optreden?

WSRL:

Er is contact opgenomen met de lokale steenuilenwerkgroep. Dichtstbijzijnde steenuilennest bevindt zich op Spijkerstraat 6, Beneden Leeuwen. Een ander potentiële verblijfplaats op Vesteeg 20 heeft een steenuilenkast die al jaren onbezet is. Aangezien steenuilen gemiddeld een straal van 250m rond hun nest als territorium aanhouden, valt het plangebied buiten het territorium van Spijkerstraat 6. Er zijn verder geen torenvalkkasten rond het plangebied aanwezig wat de kans op de aanwezigheid van een territorium in het plangebied uitsluit, aangezien er ook geen andere geschikte broedplekken voor deze valk aanwezig zijn. Daarnaast zal de omzetting van huidig ruig (begrasd) weiland, maisland en pompoenveld naar een gevarieerd natter terrein een grotere verscheidenheid van voedsel voor de steenuil tot gevolg hebben. Voor torenvalken zijn in de huidige situatie de muizen het grootste deel van het jaar niet zichtbaar door het hoge gewas/gras. WSRL gaat gezien de toekomstige ontwikkeling (wijk/bedrijven) van omliggend gebied ten noorden van de Maas en Waal weg bewust niet investeren in nestkasten voor steenuilen of torenvalken.

Provincie:

In het rapport van het nader onderzoek ontbreken gegevens over de bezoeken, te denken aan weersomstandigheden en duur van bezoeken. Wij ontvangen graag deze gegevens.

WSRL:

Voor het nader onderzoek naar amfibieën geeft RAVON het volgende aan in het onderzoeksrapport.

De exacte momenten voor de verschillende onderzoeksronden (Tabel 1) zijn bepaald op basis van de weersomstandigheden en verwachte activiteitspieken van de te onderzoeken soorten, waarbij – als referentie – ook rekening gehouden is met activiteit van betreffende soorten elders in de omgeving.

Tabel 1. Overzicht van inventarisatiemomenten per soort: april t/m september 2023. Per bezoek is gericht gezocht naar één of meerdere doelsoorten (aangegeven met een 'x').

Ronde	Periode	Soort			
		Heikikker	Kamsalamander	Poelkikker	Rugstreeppad
1	31 mei (avond)			X	X
2	5 juni (overdag)	X	X	X	
3	9 juni (overdag)	X	X	X	
4	14 juni (avond)				X
5	10 juli (avond)				X

Als reactie op deze vraag om de omstandigheden zond RAVON onderstaande tabel 1 met de toelichting:

‘Zoals in het rapport al beschreven, kiezen wij bij RAVON de momenten met gunstige weersomstandigheden en stemmen de bezoeken ook af op activiteit van de doelsoorten in de omgeving. Het is niet zo dat we het ruim van tevoren plannen en dan op een matige dag ook zouden gaan. Voor zowel poelkikker als rugstreeppad is warm (zonnig) weer het gunstigst omdat ze dan de meeste kooractiviteit vertonen en poelkikkers goed zichtbaar zijn langs en in de sloten.’

Tabel 1. De omstandigheden voor het amfibieënonderzoek.

Datum	Max temp	Weer	Start	Eind	Locaties
31-mei	24	zonnig/droog	19:00	01:00	1,2,4
5-jun	23	zonnig/droog	09:00	17:00	1,2,4
9-jun	29	zonnig/droog	19:00	01:00	1,2,4
14-jun	25	zonnig/droog	22:00	01:00	2
10-jul	26	zonnig/droog	22:00	01:00	2

Provincie:

Voor het nader onderzoek naar amfibieën is vanwege de planning afgeweken van de soortinventarisatieprotocollen van het NGB. Provincie Gelderland accepteert eDNA niet om soorten uit te, behalve voor grote modderkruiper. Om heikikker en kamsalamander uit te sluiten moet volwaardig veldonderzoek worden uitgevoerd. Aangezien jullie echter toch voor poelkikker een vergunning aanvragen en maatregelen moeten treffen, zouden heikikker en kamsalamander kunnen worden toegevoegd. Vermoedelijk voldoen dezelfde maatregelen. We zien hier graag een uitwerking van tegemoet en een uitbreiding van de uitvraag met desbetreffende soorten.

WSRL:

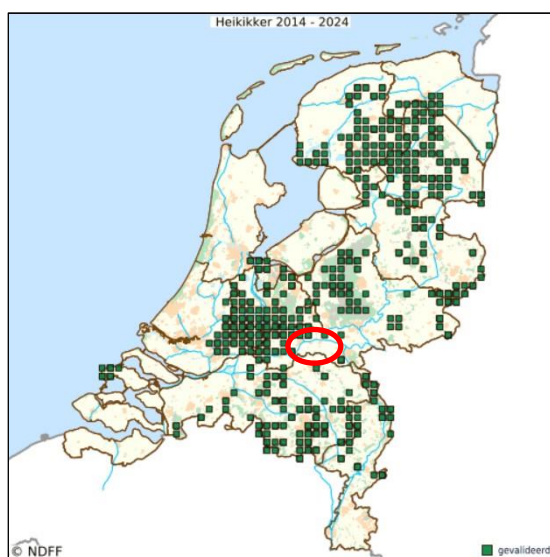
RAVON concludeert op basis van de afwezigheid van heikikker in het Land van Maas en Waal dat ze zelf geen nader onderzoek naar deze soort zouden hebben geadviseerd in een quickscan. De NDFF en het toch uitgevoerde nader onderzoek bevestigen dit beeld. In een reactie op uw vraag is het antwoord van RAVON (Jelger Herder) het volgende:

‘Wat betreft het niet accepteren van eDNA onderzoek voor het vaststellen van de afwezigheid van soorten. Momenteel wordt daar overal in Nederland anders mee omgegaan. Sommige provincies accepteren wel goed onderbouwde eDNA onderzoeken (ik heb ook veel contact gehad met bevoegde gezagen hierover) maar andere nog niet. Ik kreeg toevallig vorige week van RVO een offerteverzoek om juist dit te tackelen en voor soortspecifiek onderzoek met eDNA naar amfibieën protocollen op te stellen voor eDNA (op basis van trefkansen uit pilotstudies, literatuur, periode etc.). Dit zou 1 mei 2025 moeten worden opgeleverd en hopelijk is er dan uniformiteit en helderheid over alle provincies en bevoegde gezagen heen.

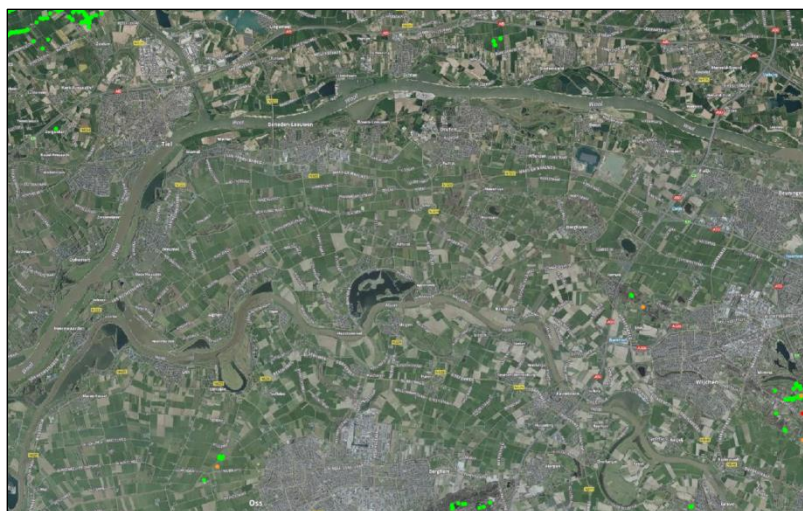
Voor de door ons onderzochte soorten kunnen wij wel degelijk goed onderbouwen dat ze afwezig zijn en er voldoende inspanning is geleverd.

Heikikker: *deze soort komt niet voor in het land van Maas en Waal (met uitzondering van uitlopers van de rivierduinen (bij Hernense Bos en de Hatertse Vennen), zie fig. 1 en 2. We hadden dat ook al aangegeven bij Tijhuis maar het was de wens deze soort desalniettemin mee te nemen in het onderzoek. De eDNA monsters waren negatief, aanvullend is er ook twee keer geschept naar larven en is er gelet op adulten op land en in de oevers waarbij, zoals verwacht, de soort ook niet is aangetroffen.*

Kamsalamander: *voor deze soort is de eDNA methode zeer goed gevalideerd en geeft deze een zeer hoge trefkans. Zo werden in 140 poelen de soort in 139 poelen gevonden met eDNA, een trefkans van >99% (zie Biggs et al., 2015) en ook is er in de juiste periode bemonsterd (5 juni) wanneer de larven in het water zitten en de trefkans het hoogst is (zie Rees et al., 2017). Aanvullend zijn er nog twee ronden gezocht met het schepnet naar larven, in het water naar eitjes en op land onder voorwerpen zoals boomstronken waarbij de kamsalamander ook niet is aangetroffen. Samen geeft dat een hogere trefkans dan enkel conventioneel onderzoek; 100% uitsluiten is ook met conventioneel onderzoek niet mogelijk. Wij zijn dan ook van mening dat ook voor kamsalamander voldoende onderbouwd is dat de soort niet aanwezig is op de betreffende locaties.*

Figuur 1. Verspreiding heikikker in Nederland 2014-2024 volgens Telmee.nl.

Figuur 2. Verspreiding heikikker 2014-2024 volgens de NDFF.

Provincie:

In het nader onderzoek amfibieën wordt genoemd dat de watergangen aan de west- en oostzijde geschikt zijn en de centrale minder. Hoe zit het met de watergang ten noordoosten, welke ook overlapt met het plangebied (volgens het kaartmateriaal).

WSRL:

Deze sloot had RAVON al beoordeeld; die sloot loopt de hoek om. Misschien dat er daarom verwarring is ontstaan. Dit stond er in onze rapportage over: de sloot die door het plangebied zelf loopt, oogt minder geschikt als voortplantingsplaats, omdat de vegetatie op de oevers relatief veel licht wegneemt dat anders op de sloot zou vallen. De watervegetatie is hier ook minder goed ontwikkeld. Voortplanting zou hier incidenteel wel kunnen plaatsvinden, maar deze sloot lijkt in ieder geval geen plek van primair belang te zijn. Hieronder zijn nog foto's toegevoegd.

Figuur 3. De betreffende sloot in zomer 2023 en november 2024.

Provincie:

In het projectplan wordt genoemd dat er geen overwinteringshabitat in het plangebied ligt omdat dit te vochtig is. We willen jullie vragen om aannemelijk te maken dat het plangebied en het aanpalende werkterrein te vochtig is voor overwinteringsplaatsen, bijvoorbeeld met kaarten met grondwaterstanden. Wij ontvangen daarnaast graag een inschatting van de mogelijke locaties van het overwinteringshabitat. In Google Street View lijkt bijvoorbeeld te zien dat parallel aan de N322 een verhoogde strook land ligt. Het gebruik van zwaar materieel op deze strook kan mogelijk invloed hebben op overwinteringsplaatsen voor de poelkikker.

WSRL:

Overwinteringshabitat wordt vooral in ruigtes en bosschages in het midden verwacht en in de oevers van bestaande watergangen. Ook het aan de westkant gelegen natuurterrein/ park kent veel van dit soort ruigtes, struiken en bosschages. Droge, vorstvrije plekken. De impressie van vochtig weiland is vooral gebaseerd op het moment van veldbezoeken voor de quickscan, in de late winter, waarbij hier en daar plassen in het gras zichtbaar waren. De verhoogde strook langs de N322, zoals die op onderstaande foto links te zien is, is een geluidswalletje waarop / waarbij niet gewerkt zal worden. Bovendien ligt het dermate ver van de locaties waar de twee poelkikkers zijn aangetroffen dat het niet waarschijnlijk is dat ze deze plek boven dichter aanwezig winterhabitat zoals de centrale heg, slootoevers of het westelijk gelegen parkje prefereren. Zie figuren hieronder.

Figuur 4. Verhoogde strook (links) en onderhoudspad aan zuidkant plangebied.

Figuur 5. Potentieel overwinteringsgebied.

Provincie:

Er wordt bij de mitigerende maatregelen aangegeven dat het onderhavige plangebied tijdelijk ongeschikt kan zijn en er tussentijds voldoende alternatief landhabitat voor poelkikker aanwezig is in de directe omgeving. Graag ontvangen we hier een uitgebreidere toelichting op, bij voorkeur met kaartmateriaal om alternatief landhabitat aan te duiden. In het projectplan wordt ook benoemd dat de braakliggende akker geen geschikt landhabitat vormt voor de soort. Een groot deel van het jaar ligt deze waarschijnlijk echter niet braak en wordt er een gewas geteeld. Bovendien is er mogelijk sprake van wisselteelt, waardoor er ook weideland vergelijkbaar met het westelijke perceel aanwezig kan zijn. Het is niet uitgesloten dat poelkikker dit terrein als landhabitat gebruikt. Voor de destijds braakliggende akker dient ook alternatief landhabitat aanwezig te zijn.

WSRL:

Het land aan de westkant is lange tijd gebruikt om pompoenen op te kweken. Ten oosten daarvan is afgelopen jaar maïs verbouwd en verder is aan de noordzijde van het plangebied en aan de westzijde (park) ruimschoots vergelijkbaar en beter landhabitat te vinden, vooral akker- en weideland, maar ook een waterrijk park.

Figuur 6. Panorama van het plangebied op 9 november 2024. Links de weide en rechts het maïsland.

Gunstige Staat van Instandhouding**Provincie:**

We ontvangen graag een inschatting van de lokale SVI van poelkikker en welke impact de voorgenomen ontwikkeling hierop heeft.

WSRL:

Deze SVI kan nauwelijks bepaald worden aangezien daarvoor over een langere periode, zowel ruim voorafgaand als ruim na afloop van de ingreep onderzoek naar de aantalsontwikkeling lokaal gedaan dient te worden. De Staat van Instandhouding is echter niet in gevaar omdat de inrichting leidt tot een optimalisatie en vergroting van het leefgebied, met name het voortplantingsgebied. Daardoor kan en zal de lokale SVI alleen maar gunstiger worden.

Antwoord RAVON: Wanneer het gaat om de lokale staat van instandhouding is er al beschreven dat de voorgenomen werkzaamheden positief uitpakken voor de poelkikker. Er gaat hier geen leefgebied verloren maar wordt juist meer geschikt leefgebied gecreëerd, zie tekst uit het rapport: 'De langetermijneffecten van de herinrichting worden ingeschat als positief. Er ontstaat een terrein met veel geschikte, nieuwe sloten, waartussen kruidenrijk grasland aanwezig is. Dit terrein creëert een plus ten aanzien van het huidige, aanwezige leefgebied van de poelkikkers rond het plangebied en voorziet in voortplantingshabitat, foerageergebied en mogelijk ook in overwinterplekken.'

Mitigerende en compenserende maatregelen**Provincie:**

In het nader onderzoeksrapport adviseert Ravon te werken aan de landdelen in de periode half april – half oktober. Ze adviseren om het landhabitat in maart zo kort mogelijk te maaien en de vegetatie kort te houden, zodat de uit overwintering komende poelkikkers zich niet meer op land zullen ophouden. Er staat echter ook dat de terreindelen waar nieuwe sloten worden aangelegd tussen ca. half oktober en half maart kunnen worden ingericht. Dit is enigszins tegenstrijdig. Kunnen jullie uitvoeriger toelichten waarom in de winterrustperiode wordt gewerkt?

Reactie WSRL:

In de periode tussen half maart en half juli/ half augustus is het vogelbroedseizoen, dus aangezien in de centrale heg gebroed zal worden, wil/kan WSRL niet werken zonder te verstoren. Tot en met oktober kunnen poelkikkers actief aanwezig zijn op de percelen binnen het plangebied. Door te wachten tot na 1 november met de start wordt voorkomen dat foeragerende/ zwervende amfibieën op het land worden aangetast door de graafmachine. De kikkers hebben zich dan teruggetrokken naar oevers, hoge en ruige delen buiten de betreffende percelen en de invloedssfeer van de werkzaamheden (fig. 5). Door te wachten tot november met maaien/bewerken hoeft ook niet de vegetatie vanaf maart kort gehouden te worden. Het werk bestaat voor 98% uit graafwerkzaamheden op het land. Waar de greppels met de zuidelijke A-watgang verbonden worden, zijn geen poelkikkers aangetroffen. Deze watgang is breed en diep met relatief steile oevers en zonder watervegetatie, wat de afwezigheid kan verklaren.

Provincie:

Aanvrager stelt voor om te werken in de periode half september – half maart. Dit overlapt in september en oktober nog met de periode waarin poelkikker actief is op land. Wat is de reden dat de werkzaamheden niet uitsluitend in de winterrustperiode worden uitgevoerd, ervan uitgaande dat er geen overwinteringslocaties in het projectgebied liggen die mogelijk worden aangetast?

WSRL:

*Dit is een goede optie. Aangepast voorstel is dan hierbij om te werken tussen **1 november 2025 en 1 maart 2026**. Benodigde werktijd is hooguit enkele weken.*

Provincie:

Hoe wordt geborgd dat poelkikkers niet een overwinteringsplaats vinden in opgehoopte gronden, in de oevers van nieuwe watergangen of in de hogere delen van het terrein waar later nog mee gewerkt wordt? In de periode t/m oktober, terwijl de werkzaamheden al zijn gestart, kan dit nog plaatsvinden.

WSRL:

Door te werken vanaf het begin van de wintertijd wordt dit soort ongewenste overwintering voorkomen. In overig winterhabitat wordt niet gewerkt (slootoevers noord, centrale heg, park west, zie figuur 6). Er zijn verder geen hogere delen waar gewerkt gaat worden.

Provincie:

In het projectplan staat dat zoveel mogelijk gebruik wordt gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, sporen en paden. Kan dit worden gespecificeerd zodat zones waarin mogelijk wordt overwinterd te alle tijden met rust worden gelaten? Te denken bijvoorbeeld aan de (verhoogde?) oeverzones van de zuidelijke watergang.

WSRL:

Er is een onverhard onderhoudspad net ten noorden van de eerder besproken A-watergang parallel aan de N322. Deze is vanaf de Veesteeg te bereiken, maar ook via een brug vanaf de N322. Deze zal gebruikt gaan worden. Mogelijke overwinteringshabitats zoals de verhoogde oeverzone zullen daarmee worden ontzien.

Provincie:

Tijdens de werkzaamheden is er een controle van een ecologisch deskundige op het gebied van amfibieën. Wij ontvangen graag nadere toelichting op dit bezoek, zoals het geplande tijdstip, de doelstelling, en wat het bezoek onderscheidt van het vooraf inspecteren van het terrein voordat de maaier ingezet wordt.

WSRL:

Doordat er pas in november gemaaid wordt, is een inspectie voorafgaande aan het maaiwerk niet meer zinvol omdat amfibieën in winterrust zijn. De ecologisch deskundige zal het nader op te stellen werkprotocol toelichten en ervoor zorg dragen dat potentieel winterhabitat niet wordt betreden of aangetast. Bijvoorbeeld door het plaatsen van linten. Ook onnodig dicht bij oevers rijden aan alle zijdes of in het centrale deel dient te worden voorkomen. Verbinden van greppels met zuidelijke watergang dient uiterst voorzichtig te gebeuren waarbij eventuele aangetroffen amfibieën worden verplaatst. Nadere definitieve invulling van de taken volgt na opstellen van het werkprotocol en de voorschriften uit de vergunning.

Provincie:

Is er nog risico op verslechtering van waterkwaliteit door het verbinden van nieuwe met oude watergangen of door graafwerkzaamheden, bijvoorbeeld door afstroming van bijvoorbeeld sedimenten of meststoffen en welke impact kan dit hebben op voortplantingshabitat van poelkikker?

WSRL:

Afstroming van sedimenten/meststoffen is ter hoogte van het onbemeste weiland niet aan de orde maar kan ter hoogte van het maïsveld wel spelen. In de watergang waar de greppels mee in verbinding komen, is geen leefgebied van de poelkikker. Die bevinden zich namelijk niet aan de zuidkant, maar de noordkant van het plangebied. Voorafgaande aan het werk worden de percelen gefreesd, wat ervoor zorgt dat eventuele mestresten op het maïsveld wordt ondergeploegd en niet meer kunnen uitspoelen. In de toekomst zal er alleen maar een verbetering van de waterkwaliteit zijn door het stoppen van huidige mestemissie op onderhavig land.